

Rådhusstorget i Torshälla

L1984:7759

Torshälla 5:8, Väktaren 1

Torshälla socken

Eskilstuna kommun

Södermanland

Sabina Larsson och Erica Strengbom

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Södermanlands län med platsen för
schaktningsövervakningen markerad i rött.*

© 2020 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2020:49

Författare	Sabina Larsson och Erica Strengbom
Kvalitetsgranskning	Nina Balknäs
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Kyrkan i bakgrund mot Rådhusorget. Sett från öster.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_200001

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2020:49

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Rådhusorget i Torshälla

L1984:7759

Torshälla 5:8, Väktaren 1

Torshälla socken

Eskilstuna kommun

Södermanland

Sabina Larsson och Erica Strengbom

Lst dnr 431-1658-2019

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Södermanland
Kommun	Eskilstuna
Landskap	Södermanland
Socken	Torshälla
Fastigheter	Torshälla 5:8, Väktaren 1

Lämningsnummer	L1984:7759
Lämningsstyp	Stadslager
Datering	Historisk tid

Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2019-03-20
Länsstyrelsens diarienummer	431-1658-2019
Uppdragsnummer i Fornreg	201900307
Arkeologgruppens projektnummer	P19020

Projektledare	Erica Strengbom
Fältpersonal	Erica Strengbom

Undersökningstid	2019-08-12 till 2020-06-08
Undersökt yta	175 löpmeter, 93 m ²
Inmätningsteknik	Handhållen GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

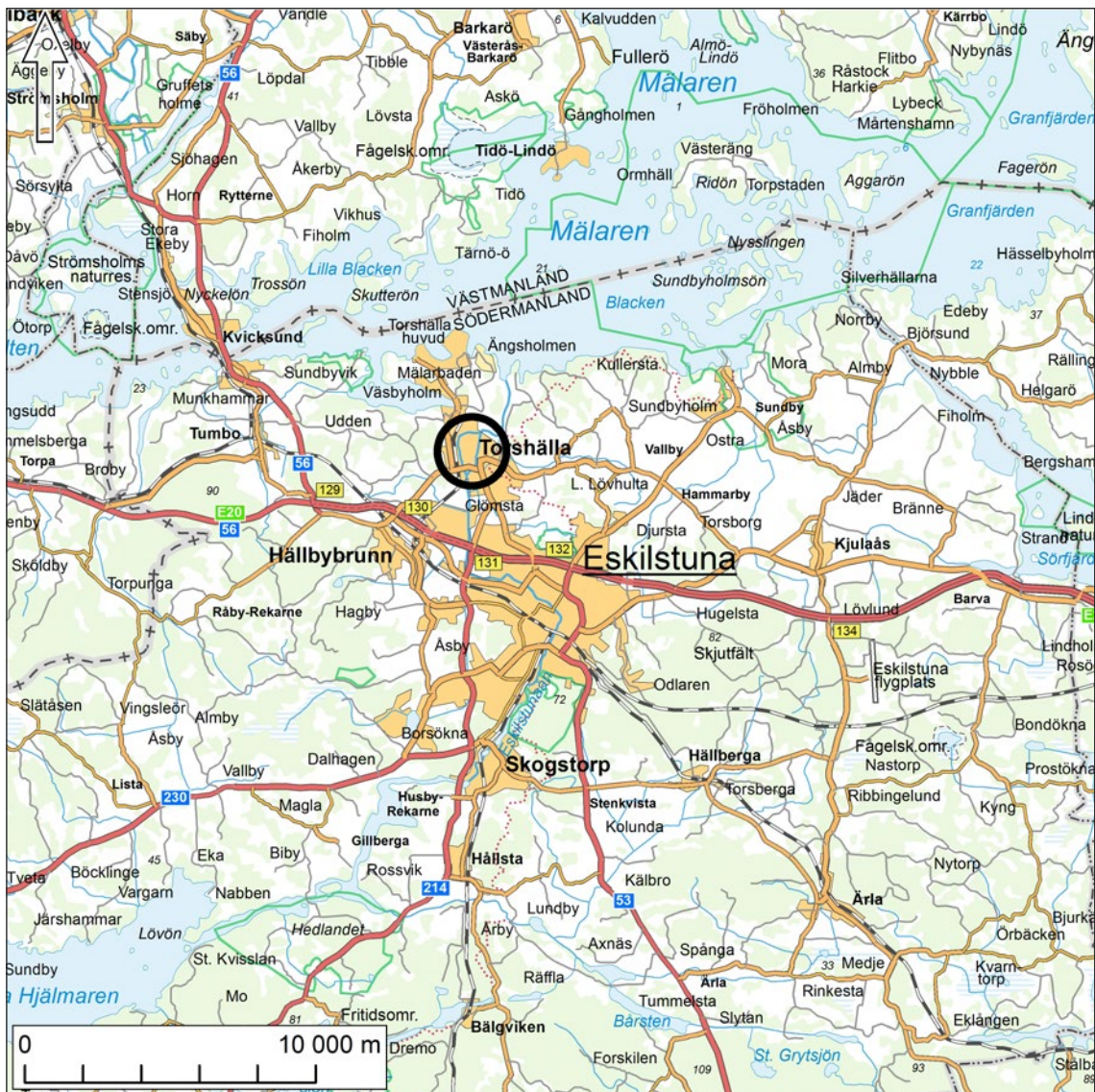
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Fnr 1-4 förvaras hos Arkeologgruppen i väntan på fyndfördelningsbeslut

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte och målgrupper	7
Metod och genomförande	7
Resultat och tolkning	9
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	13
Referenser	14
Bilagor	15
<i>Bilaga 1. Schaktlista</i>	15
<i>Bilaga 2. Anläggningslista</i>	16
<i>Bilaga 3. Fyndtabell</i>	17

Figur 1. Karta över Torshälla med platsen för schaktningsövervakningen markerad med svart ring. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

I samband med schaktning inför ny elkabel och transformatorstation har Arkeologgruppen AB genomfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning kring Rådhuset och Torshälla kyrka i Torshälla, Eskilstuna kommun, Södermanland. Vid schaktningen visade det sig att stora delar av Rådhusorget tidigare schaktats av och fyllts upp av grus. På två olika platser framkom lämningar under ett brandlager som möjligtvis kan knytas till stadsbranden år 1798. De bestod av en gatubeläggning som inte grävdes igenom samt fyra avfallsgropar.

Inledning

Under arbetet med att schakta för ny elkabel samt transformatorstation har Arkeologgruppen AB genomfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Markarbetena berörde fastigheterna Torshälla 5:8 och Väktaren 1 i Torshälla i Eskilstuna kommun, Södermanland. Beslutande i ärendet var Länsstyrelsen i Södermanlands län och undersökningen bekostades av utföraren, Eskilstuna Strängnäs Energi & Miljö Elnät AB.

Bakgrund och kulturmiljö

Undersökningsområdet är beläget inom fornlämningen L1984:7759 som utgörs av Torshälla stadslager. Torshälla är belagt i det skriftliga materialet från år 1252 och framåt men få arkeologiska lämningar har påträffats. Kyrkans äldsta delar är från 1100-talet och på kyrkogården har mindre arkeologiska insatser genomförts. Vid markarbeten i slutet på 1980-talet grävdes schakt och provgropar kring kyrkan. Då påträffades omrörda massor med människoben och ett fåtal skärvor av yngre rödgods. Inom kvarteret Gäväldigern, belägen sydväst om det nu aktuella området, har avfallsgropar innehållande kol, sot och djurben påträffats. De tros härröra från stadsbranden 1798 (Carlsson, Gustin & Kjellén 1996).

År 2017 genomfördes en arkeologisk undersökning i samband med dräneringsarbeten kring Rådhuset. Husets grund frilades ner till 1 meters djup, men inga kulturlager eller anläggningar påträffades vid arbetet. I samband med uppförandet av rådhuset år 1833 har stora delar schaktats bort. I massorna fanns omrörda rester av material som tolkades som ett möjligt brandlager från branden år 1798 (Jonsson 2017).

Figur 2. Karta över Torshälla med det aktuella området markerat i blått. Skala 1:10 000.

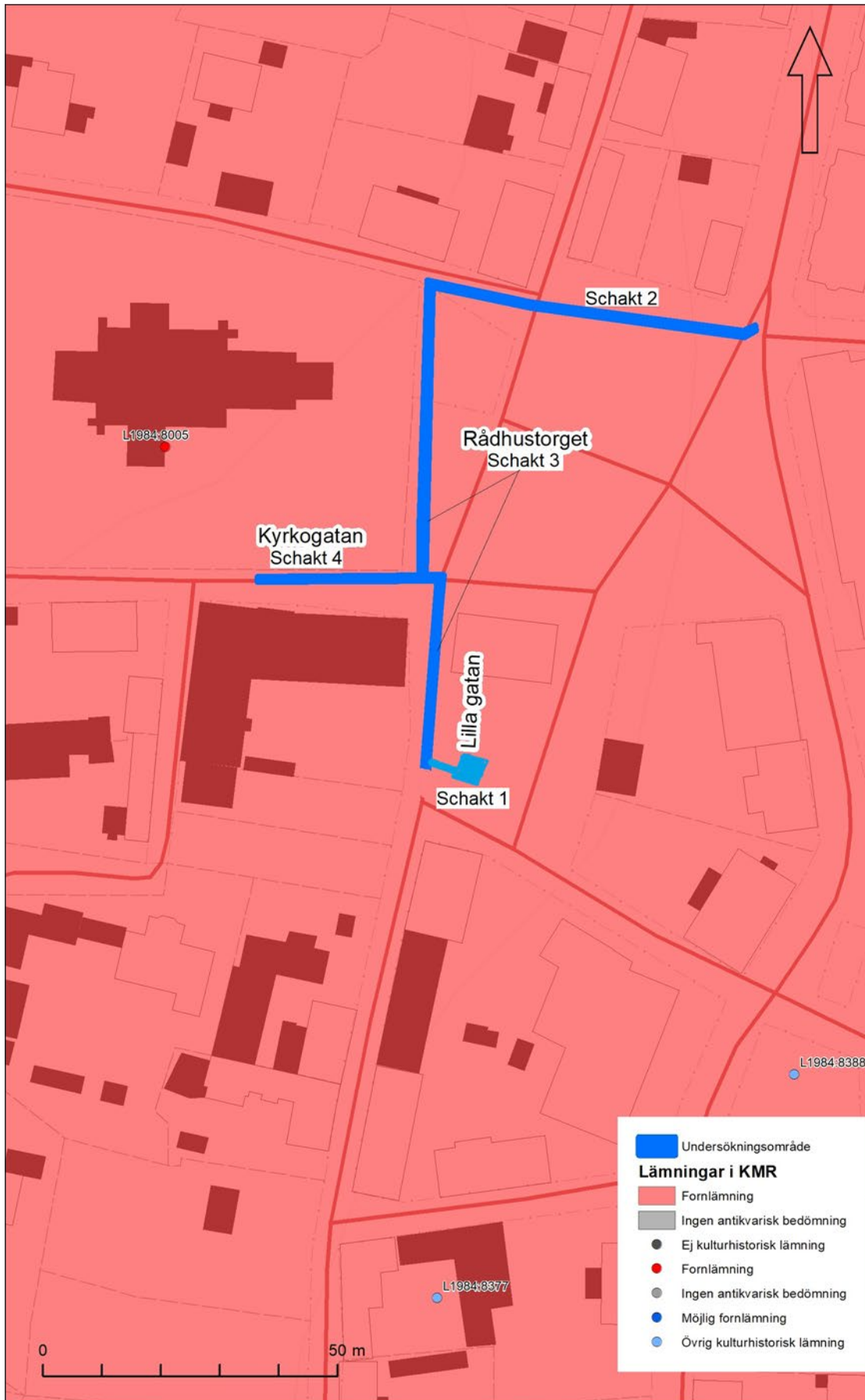
En bit söderut genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning år 2013. Schakt för fjärrvärme grävdes i Ruths gränd, Storgatan, Järnväggsgatan, Lilla gatan och S:t Olofs gränd. I Ruths gränd påträffades kulturlager innehållande smidesslagg och på Storgatan fanns flera nivåer av gatsten. Vid Järnväggsgatan framkom kulturlager innehållande hammarslagg. Överlag noterades flera omfattande störningar i schakten och omrörda kulturlager (Ros 2015).

Syfte och målgrupper

Schaktningsövervakningens syfte var att löpande undersöka och dokumentera mindre komplicerade lämningar inom de delar av fornlämningen som berördes, samt att tillvarata fynd. Målgrupper var i första hand Länsstyrelsen och företagaren.

Metod och genomförande

Schaktningsövervakningen genomfördes i två etapper där den första insatsen berörde ytan för den nya transformatorstationen. Här övervakades schaktningsarbetet och schaktet dokumenterades och mättes in. I den andra etappen övervakades inte hela sträckan enligt Länsstyrelsens beslut. Elkabeln skulle förläggas grunt och dessutom till stor del i redan grävda schakt. Här grävdes schakten utan arkeolog närvarande, men de besiktigades och dokumenterades innan de lades igen.

Resultat och tolkning

Uppdraget utfördes i två etapper. I augusti år 2019 övervakades en yta om 5x5 meter på Rådhusorget, där transformatorstationen skulle placeras. Vid undersökningstillfället användes ytan som parkeringsplats. Vid schaktningen visade det sig att ytan helt fylldes upp av stora stenar, sand och raseringsmassor, såsom huggna stenar, rullstenar, tegel och murbruk. Den naturliga topografin sluttar österut, ner mot Torshällaån, och massorna har använts för att fylla upp och plana ut för torg och parkeringsplats. Mot botten av schaktet, på 0,7 meters djup, framkom en stenläggning (A1) bestående av 0,1–0,2 meter stora kullerstenar täckta av ett lager sandig silt innehållande kol och sot. Lagret kan vara en rest av 1798 års stadsbrand. Schaktet grävdes inte djupare och stenläggningen lämnades orörd.

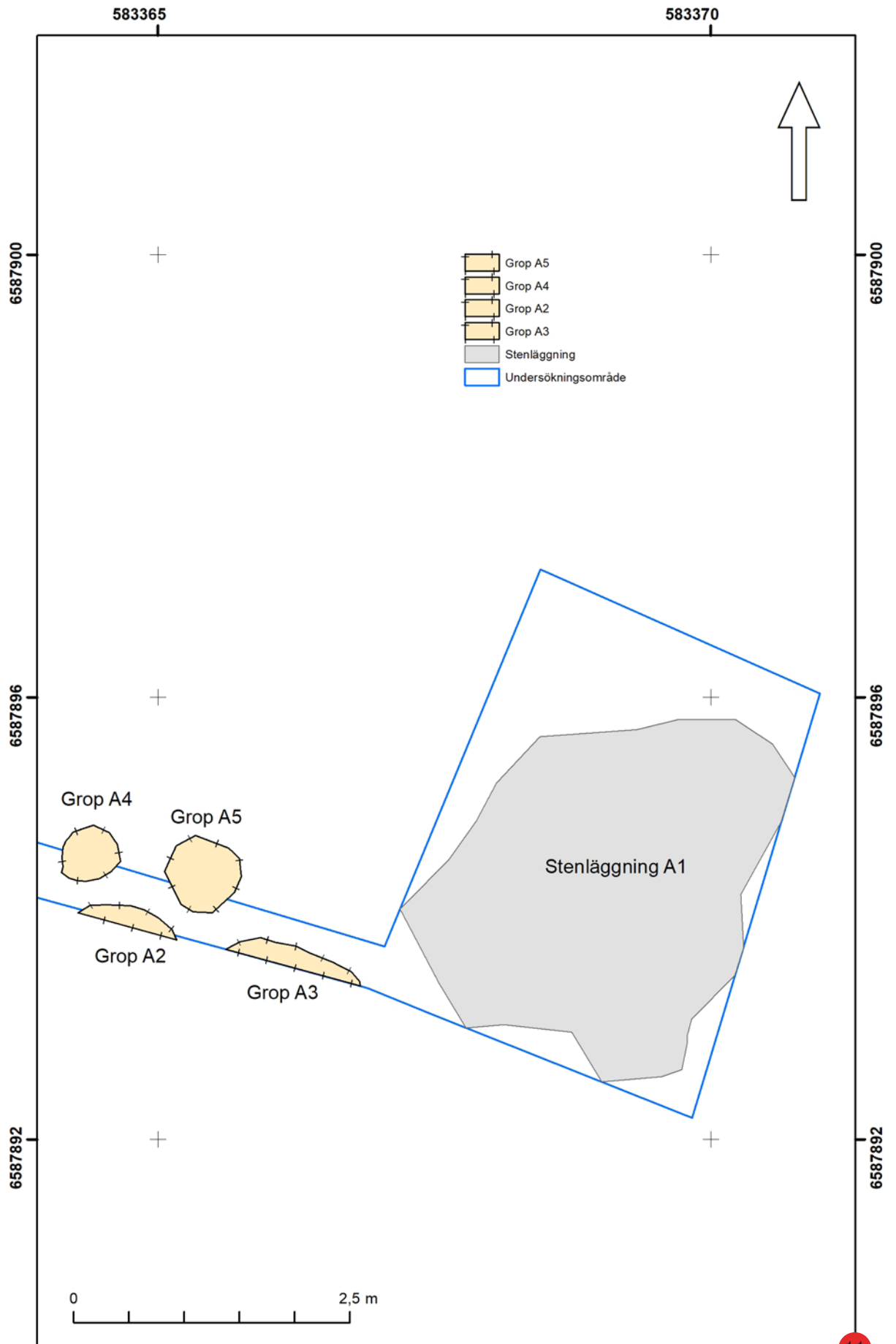

Figur 4. Stenläggningen A1 sedd från ovan.

Den andra etappen utfördes i maj år 2020 då det schaktades för nya el-ledningar. Schaktet grävdes nordöst om Rådhusstorget, ner mot Hamngatan. Här sluttade det kraftigt och schaktet grävdes från Hamngatan i öst och genom slänten mot Kyrkogatan i väst. Schaktet var 0,4 meter brett och grävdes ner till 0,7 meters djup. Även här var ytan uppfylld av raseringsmassor innehållande huggen sten, tegel och små klumpar murbruk blandat med matjordsliknande jord. Bitvis framkom steril undergrund bestående av gråbrun lerig silt med enstaka stenblock.

På torget grävdes det delvis i ett redan befintligt VA-schakt. Där äldre rör inte fanns framkom steril undergrund på 0,6 meters djup. Inga kultur-lager påträffades vilket var oväntat. Istället framkom endast ett grusigt lager innehållande tegelkross eller bärlager lagt direkt på undergrunden. Ytan har förmodligen schaktats av i senare tid för att därefter fyllas upp av grus.

Söderut, på andra sidan Rådhuset, framkom fyra avfallsgropar (A2, A3, A4, A5) under ett lager av grå silt med kol. Detta lager är mycket likt det lager som tidigare framkommit på torget och är möjligtvis rester efter stadsbranden år 1798. Groparna låg alla inom ett begränsat område om cirka fem meter. Längs den södra schaktkanten fanns två större gropar (A2 och A3). De var båda fyllda med grusig gråbrun silt. I båda groparna fanns också småsten, tegel och en hel del djurben. Det var till största del slaktavfall från nöt och gris. Vissa delar hade tydliga slaktmärken. Groparna var nedgrävda i den sterila leran och de hade en diameter mellan 1,1 och 0,9 meter med raka kanter. Djupet var mellan 0,2–0,3 meter. På motsatt sida av schaktet fanns ytterligare två gropar (A4 och A5). De var något mindre i storlek med en diameter på 0,5–0,7 meter. Fyllningen i dessa gropar bestod av kompakt gulbrun sandig silt med trärester och de hade båda en u-formad profil. I fyllningen till groparna hittades rödgods, bland annat foten till en trefotsgryta, ett dekorerat kritpipsskaft, enstaka planglasfragment och en bronsnål. I groparna hittades också matavfall i form av mindre djurben såsom rörben och revben från får/get och gris. Keramiken och kritpipsskaftet som var dekorerat med en fransk lilja dateras till 1600/1700-tal.

Figur 5. Plan över anläggningar. Skala 1:50.

Figur 6. Schaktet genom Lilla gatan sett från söder.

Figur 7. Ben till trefotsgryta och kritpipsskaft med dekor av fransk lilja.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med schaktningsövervakningen var att löpande undersöka och dokumentera mindre komplicerade lämningar inom de delar av fornlämningen som berördes och att tillvarata fynd. Enligt Länsstyrelsens beslut kunde schakten för elkabel grävas utan arkeologisk medverkan, däremot skulle schakten besiktigas innan igenläggning. Uppdraget har genomförts enligt Länsstyrelsens beslut och inga frånsteg från undersökningsplanen gjordes.

Referenser

Tryckta källor

- Carlsson, M., Gustin, I. & Kjellén, U. 1996. *Smärre undersökningar i Torshälla 1982–1989*. Södermanland. Torshälla. RAÄ 95. Riksantikvarieämbetet UV Stockholm rapport 1996:58. Stockholm.
- Jonsson, K. 2017. *Rådhuset i Torshälla*. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Fornlämning Torshälla 95:1, stadslager. Torshälla 5:8, Torshälla socken, Eskilstuna kommun, Södermanlands län, Södermanland. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2017:92.
- Ros, J. 2015. *Kulturlager från 1700-tal i Torshälla*. Arkeologisk förundersökning. Fornlämning Torshälla 95:1. Ruths gränd, Storgatan, Järnvägsgatan, Lilla gatan och S:t Olofs gränd. Torshälla socken, Eskilstuna kommun, Södermanland. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2015:64.

Bilagor

Bilaga 1. Schaktlista

Schakt 1 grävdes i för en ny transformatorstation. Schaktet som övervakades var 5x5 meter. På förda utfyllnadsmassor ner till 0,7 meter. Mot botten av schaktet, på 0,7 meters djup, framkom en stenläggning (A1) bestående av 0,1–0,2 meter stora kullerstenar täckta av ett lager sandig silt innehållande kol och sot.

Schakt 2 grävdes från Hamngatan västerut mot Rådhusstorget. Schaktet grävdes i gräsmatta. Schaktet var 0,4 meter brett och grävdes ner till 0,7 meters djup. Även här var ytan uppfylld av raseringsmassor innehållande huggen sten, tegel och små klumpar murbruk blandat med matjordsliknande jord. Bitvis framkom steril undergrund bestående av gråbrun lerig silt med enstaka stenblock.

Schakt 3 grävdes från Rådhusstorgets norra del och söderut längs med Lilla gatan. På torget grävdes det delvis i ett redan befintligt VA-schakt. Där äldre rör inte fanns framkom steril undergrund på 0,6 meters djup. Inga kulturlager påträffades vilket var oväntat. Istället framkom endast ett grusigt lager innehållande tegelkross eller bärlager lagt direkt på undergrunden. Ytan har förmodligen schaktats av i senare tid för att därefter fyllas upp av grus.

Schakt 4. En mindre sträcka grävdes i Kyrkogatan upp mot kyrkans hus. Här var ytan helt urschaktad och schaktväggarna bestod av sand.

Bilaga 2. Anläggningslista

A 1

Stenläggning synlig inom en yta av 4x3 meter. stenläggning (A1) bestående av 0,1–0,2 meter stora kullerstenar täckta av ett lager sandig silt innehållande kol och sot. Lagret kan vara en rest av 1798 års stadsbrand.

A2

Grop Avfallsgrop 0,9x0,5 meter. Djup 0,3 meter. Fylld med grusig silt, tegel och slaktavfall

A3

Liknar A2 1,1x0,5 meter. Djup 0,2 meter. Fylld med grusig silt enstaka tegel och slaktavfall.

A4

Grop 0,5 meter i diameter. Djup 0,2 utformad i profil. Fylld med gulorange sandig silt. Fynd av keramik och bronsnål.

A5

Grop 0,7 x0,5 meter. Djup 0,25 u-formad profil. Fylld med gråsvart gulflam-mig sandig silt. Fynda av ben till trefotsgryta och kritpipa med fransk lilja.

Bilaga 3. Fyndtabell

Fnr	Material	Sakord	Beskrivning
1	Vitlera	Kritpipa	Skaft med fransk lilja
2	Rödlera	Keramik del av kärl	Fot till trefotsgryta
3	Rödlera	Keramiskskål och fat	Fat med gul blyglasyr, delar av skål med vitlersdekor.
4	Cu-leg	Nål	Brons eller CU leg knappnål

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2020:49

